

13. A könyv kérése és a könyvhöz való jutás közötti átlagos időtartam percekben. Mérése ál-olvasókkal, szűrőpróbával történik.

14. Olvasói munkahelyek száma a primer célcsoportok létszámához viszonyítva. Munkahely: olvasótermi szék, olvasóhelyek számítógépes munkaeszközökkel, közös munkaszobák ülőhelyei, asztal nélküli olvasói ülőhelyek.)

15. Az olvasói munkahelyek kihasználtsága: az elfoglalt és a szabad munkahelyek aránya különböző órákban, napokon és más-más tanulmányi időszakban mérve.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 247

Egyesületek, konferenciák

98/230

THOMAS, Joy [ed.]: The role of professional associations = Libr.Trends. 46.vol. 1997. 2.no. 229-425.p.

A szakmai egyesületek szerepe. – Tematikus szám, 12 közlemény

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Egyesület -könyvtári -regionális; Könyvtárosi hivatás

A közlemények címe: Szakmai egyesület vagy szak-szervezet: összehasonlítás. – A könyvtáros-egyesületek személyzete: szerepük, munkakörük, kapcsolataik. – Az egyesület szerepe a szakmai vezető pozíció elérésében. – Nyilatkoznak a „klubtagok”: ki hogyan tudta elviselni az állami vagy regionális egyesületi elnökség terheit. – Lépni vagy nem lépni: hogyan döntenek a könyvtárosok az egyesületbe való belépésükről. – Az egyesületben végzett munka pozitív szerepe a könyvtáros karrierjében. – A szakmai egyesületek értéke. – Harc a könyvek és eszmék körül: a Kaliforniai Könyvtáros Egyesület és az antikommunista cenzúra a 40-50-es években. – A segéderők csoportjai és egyesületei. – Az amerikai etnikumok egyesületeinek szerepe: felmérés. – Nemzetközi könyvtáros egyesületek. – A virtuális egyesület.

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Általános kérdések

98/231

BAIER, Hans: Leipzig, bibliothekarisch betrachtet. Erfreuliches und Nachdenkliches aus der alten,

jungen Buchstadt = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 3.no. 178-181.p.

Res. angol nyelven

Lipcse könyvtárai

Átépités; Egyetemi könyvtár; Nemzeti könyvtár; Városi könyvtár

A két Németország 1990-es újraegyesítése után a lipcsei könyvtárak jelentős támogatásban részesültek, aminek nyomán kiszélesítették szolgáltatásait. Különösen a városi könyvtár hálózatában emelkedett a használat, olyannyira, hogy e könyvtár a város leglátogatottabb közintézményévé vált. Kiterjesztette fiókhálózatát, modernizálta állományát, korszerű multimédia-gyűjteményt hozott létre. Különösen vonzóvá tették a városi könyvtárakat a magas színvonalú kulturális programok. A tudományok területe is fejlődés előtt áll. 2002-re tervezik átadni az egyetemi könyvtár új központi épületét, és új épületet terveznek a humán tudományok számára. A Deutsche Bücherei-ben egy tízéves építési terv keretében átalakítási és helyreállítási munkák folynak, de ezek nem zavarják a könyvtár mindennapi tevékenységét és a frankfurti Deutsche Bibliothek-vel való partneri kapcsolatát.

(Autoref.)

Nemzeti könyvtárak

Lásd 231

Egyetemi és felsőoktatási könyvtárak

98/232

HÄKLI, Esco: Suomen yliopistokirjastojen neuvosto – Yliopistojen kirjastot tiivistävät yhteistyötään = Signum. 1998. 3.no. 42-44.p.

Szorosabbá teszik együttműködésüket a finn egyetemi könyvtárak

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi

A finn oktatási minisztérium 1996-ban megvált a felsőoktatási könyvtárak koordinálási feladataitól, s mivel ezen intézmények költségvetésének elveiben is változás történt, a könyvtárak működtetését az adott felsőoktatási intézmény belső ügyévé minősítette. Ezzel egyidejűleg felszólította a Helsinki Egyetemi Könyvtárat mint nemzeti könyvtárt, hogy vállaljon a korábbinál nagyobb szerepet a felsőoktatási könyvtárhálózat munkájának koordinálásában. A minisztérium tanácsadó szerveként is működő Tudományos Információs Tanács (TINFO) megszűnését követően, 1996 tavaszán az egyetemek megállapodtak saját könyvtárak együttműködési szervezetének, a Finn Egyetemi Könyvtárak Tanácsának (hivatalos angol nevén: Council for Finnish University Libraries) megalakításáról. A kétévenként választandó, 6 tagból és egy, fizetett titkárból álló Tanács az egyetemi könyvtárak közös fejlesztési és érdekképviselői szerveként működik. Eddigi munkaprogramjának központi projektjei az alábbiak voltak:

- 1) az Academic Press-szel folytatott szabadalmi tanácskozások, amelyek során a könyvtárakból alakult konzorcium megkötötte a szerződést az elektronikus folyóiratok használatáról (erről ld. a 296. sz. referátumot);
- 2) a nemzeti elektronikus könyvtár tervezőmunkája előkészítésének megindítása, amelyre 1997 végén az oktatási minisztérium kinevezte a tervezési feladatok ellátására hivatott irányító csoportot;
- 3) tárgyalások az ISI-vel a *Citation Index* hálózati használatra történő megszerzéséről – amelyek azonban a méltánytalan feltételek miatt sikertelenül zárultak;
- 4) elkészült az egyetemi könyvtárak fejlesztési terveinek és a nemzetközi együttműködésben történő részvételi formájának regisztere;
- 5) elkezdődött az egyetemi könyvtárak

honlapjainak továbbfejlesztése és fogalomrendszerének a tájékozódást megkönnyítő összehangolása, szükséges mértékű egységesítése.

A folyamatban lévő feladatok közül a legfontosabb a számítógépes rendszer megújítása, amelynek irányvonalait a Tanács már elfogadta. Az új programrendszer használatba vételének időpontjául 2001-ben állapodtak meg. A cél olyan megoldás keresése, amely minden könyvtár számára biztosítja a bejutás (csatlakozás) lehetőségét. Ugyancsak fontos feladat az egyetemi könyvtárak szakfőiskolai könyvtárakhoz való viszonyának és kapcsolati formáinak meghatározása. 1997 novemberében a főiskolák rektori konferenciáján felállítottak egy munkacsoportot, amely feladatul kapta az együttműködés kidolgozását néhány konkrét, időszerű kérdésben. Az AC konzorciumban – mint láttuk – ez az együttműködés már elkezdődött.

(Sz. Nagy Lajos)

98/233

WILSON, T.D.: Redesigning the university library in the digital age = J.Doc. 54.vol. 1998. 1.no. 15-27.p. Bibliogr. 22 tétel.

Az egyetemi könyvtár átalakítása a digitális korban

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Munkaszervezés

Az üzleti folyamatok átszervezése (business process re-engineering/redesign, BPR, a továbbiakban átszervezés) az üzleti életben és az iparban bevett eljárás. Nemcsak a hatékonyság növelését, hanem az eredményesség javítását, ezáltal a költségek csökkentését is célul tűzi ki. Az átszervezés sikerének az a kulcsa, hogy az intézmény egészét érintse. Mielőtt a folyamatok átszervezésébe fognának, mérlegelni kell, hogy szükség van-e az illető folyamatokra; a cél a folyamatok egyszerűsítése, eggyé

szervezése, a megoldások sokféleségének megtartásával; a döntéseket meg kell osztani a munkatársakkal, ahelyett, hogy a felelősséget áthárítanák kizárólag a vezetőkre.

A felsőoktatási könyvtárak a hálózatok korában a kutatókat támogató, szolgáltató intézménnyé alakulnak át. *Zuboff* ezt az automatizálásról az informatizálásra való áttérésnek nevezi. *Janson* a BPR alapelveit a következőképpen foglalta össze: a kiindulópont a használó legyen; a munkafolyamatokat az intézmény céljaival összhangban kell megtervezni; az átszervezés a nyilvános szolgáltatás támogatását szolgálja.

A tudományos kommunikáció egyre inkább az elektronikus eszközökre épül (a folyóiratok elektronikus kiadása, a nyomtatott kiadványok konvertálása elektronikus formába, új árképzési eljárások). Új tudományterületek és interdiszciplináris témák szerzői maguk is próbálkoznak a weben való publikálással. A kiadók arra készülnek, hogy a kutatók majd egyre inkább maguk férhetnek hozzá a folyóiratokhoz. Angliában a HEFC Pilot Site Licence Initiative programja keretében árcsökkentéssel, másolási könnyítésekkel stb. kísérleteznek. Az Electronic Libraries Programme keretében 60 projekt van folyamatban ezen a területen. A vizsgálatok kiterjednek a közös elektronikus információszolgáltatás módozataira, az új oktatási és tanulási módszerekre, az oktatás, tanulás és a támogató szolgáltatások közötti kapcsolatrendszer új megoldásaira.

A felsőoktatási könyvtárak jövőbeli szerepe egyszerűen megfogalmazható: a hálózati információhasználót (távoli tanulókat és kutatókat) támogatják, akik tanulmányaik, oktatási vagy kutatási tevékenységük nagy részét hálózati interakció útján végzik. Az Internet nagy és szervezetlen információtartalmában rendet kell teremteni – erre a könyvtárosoknak megfelelő tapasztalatokkal rendelkeznek. Bizonyos témák Internetes forrásainak kalauzait létre tudják hozni, akár együttműködés-

sel is. Az elektronikus források üzemeltetési (pénzügyi források biztosítása), szerzői jogi problémáit (csatolások létrehozásakor a csatolt web-lap tulajdonosának beleegyezése; nyilvános oktatási használat) és az etikai kérdéseket (mások produktumának újrafelhasználása) is ismerik. Tanácsadásra, a források kifejlesztésére és hatékony terjesztésére is vállalkozhatnak.

A könyvtárak szervezete még mindig objektumok beszerzéséhez, rendszerezéséhez és hozzáférhetővé tételéhez igazodik, miközben a tudományos kiadás egyre inkább a végfelhasználó számára kíván szolgáltatni elektronikus úton. A szükséges könyvtári átszervezésnek a kliens-központú megközelítésre kell majd alapulnia, felhasználva a BPR tapasztalatait, és bevezetve a szolgáltató intézményekben használatos esetfelelős („case officer”) modelljét.

A biztosítási ágazatban korábban az üzletkötés után néhány hétbe telt, amíg a kötvény végigment az ügyintézési eljáráson. Ezt a folyamatot úgy gyorsították fel, hogy laptopokkal látták el az ügynököket, tehát Zuboff szóhasználatával élve automatizálták a folyamat egyes részeit (de még nem informatizálták). Később az egyes ügyfelekkel foglalkozó ügynökök esetfelelősök lettek, ezáltal 30 nappal 3-ra csökkent az ügyintézési idő. A dokumentumok mindegyike elektronikus formába került, a kitöltendő űrlapok és az információk elektronikus formában állnak rendelkezésre. A nyilvános hálózatokon a használóval is közvetlenül lehet kommunikálni.

A felsőoktatási könyvtárakban a fő folyamatok a közeljövőben a következőkből tevődnek össze:

- fizikai dokumentumok beszerzése (beleértve a könyvtárközi kölcsönzést is) és az elektronikus információk fizikai beszerzése, a hálózati elektronikus információkra vonatkozó licenzzmegállapodások megkötése,
- fizikai dokumentumok és hálózati e-információforrások feldolgozása, aminek nagy része rekordok visszakeresése és átvétele,

- információk terjesztése, azaz kölcsönzés, elektronikus dokumentumok elhelyezése az egyetemi hálózaton, tájékoztatás hálózati információforrásokról,
- tájékoztatás (a könyvtáron belül lelőhelyről, hálózati elektronikus dokumentumokról, online adatbázisokban való keresések, faktografikus tájékoztatás nyomtatott és e-források alapján, újabban információtechnológiai alkalmazásokról is).

A használók adatokat vagy dokumentumokat keresnek (amelyeket igen szélesan értelmezhetünk), vagy pedig információkat (információt valamely információ forrásáról vagy a konkrét kérdésre adott választ). A jelenlegi könyvtári rendszereket úgy kell átszervezni, hogy a használók, ne pedig az intézmény igényeit támogassák. (T.i. a könyvtári számítógépes rendszerek elsődleges funkciója voltaképpen a gyarapítás és a feldolgozás segítése.) A könyvtári munkaszervezetben az esetfelelős (ez lehet egy két-három emberből álló team is) hozza mozgásba az integrált rendszert, amely kapcsolódik egy elszámolási rendszerhez. Ez regisztrálja a tanszékek illetve az egyének által igénybe vett szolgáltatásokat (dokumentumszolgáltatás, könyvtárközi kölcsönzés, folyóirat-előfizetés, online keresések stb.). Az integrált rendszereknek az újabb igények miatt kvázi szakértői rendszereknek kell lenniük (a használót azonosítaniuk kell, státuszát – külső vagy belső használó – meg kell határozniuk, biztonsági feladatokat kell ellátniuk). A könyvtári rendszer részei a személyes digitális könyvtárak is (letöltött dokumentumokból).

Az átszervezés nemcsak technológiai vagy szerepváltási kérdés, az egész intézményi kultúrát megváltoztatja, ami nem könnyű és gyorsan megoldható feladat.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 229, 231, 240, 263, 276, 300

Közművelődési könyvtárak

98/234

NEWTON, Robert – MACLELLAN, Alan – CLARK, J.D.: Public libraries on the Internet = Publ.Lib.J. 13.vol. 1998. 1.no. 2-7.p.

Az Internet a skóciai közművelődési könyvtárakban: felmérés

Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások átvétele

1996 őszén kérdőívvel vizsgálták, hogy Skócia közkönyvtáraiban milyen volt az Internet szolgáltatások pillanatnyi és a közeljövőben várható helyzete, mit tartottak a könyvtárosok az Internet-hozzáférés főbb előnyeinek, és hogyan látták ennek jövőjét. A 78%-ban visszaérkezett válaszok szerint a könyvtárak több mint fele használja, egyötöde egy éven belül, a többiek 2-3 év múlva fogják használni az Internetet. A könyvtárosok 100%-a a referenzmunka és az információkeresés terén, 46%-a az oktatási alkalmazások miatt, 38%-a a kommunikációs szempontból, 30%-a a közösségi információk és a hirdetések, 23%-a a szabadidős tevékenység tekintetében tartja fontosnak az Internet használatát. A könyvtárak mindössze egyharmada teszi nyilvánosan hozzáférhetővé az Internetet, (ezek fele 3-5,5 fontért óránként).

Bár a kérdőív nem akart teljes demográfiai képet kapni az Internet-használókról, megállapítható, hogy a háló a fiatal férfiak „játsszótere”: a férfi-nő arány 2:1, a használók 77%-a 11-30 év, ezek fele 11-17 év közötti korú. A skóciai közkönyvtárak eddigi Internet-használata inkább csak tapogatózó, kísérleti jellegű. A jelentősebb változás néhány év múlva várható, főként az Internet-barát, „hálózatra termett” gépek és az integrált könyvtári rendsze-

reknek az Internet-szolgáltatásokat is beépítő új változatai elterjedése nyomán. A könyvtárak főleg felhasználóként tekintenek az Internetre: kitűnő lehetőségnek és forrásnak tartják a tájékoztató munkában, s néhány helyen nyilvánosan is hozzáférhető szolgáltatásként, valamint elsősorban a fiatalok információszerezési készségeinek fejlesztő eszközeként is sikerrel alkalmazzák, ám nem gondolnak arra, hogy saját maguk is szolgáltatók legyenek, hogy állományukat, szolgáltatásaikat így is hozzáférhetővé tegyék.

A szerzők arra készülnek, hogy a vizsgálatokat a jövőben rendszeresen megismételve folyamatosan nyomon követik majd a skóciai közkönyvtárak és az Internet kapcsolatának változásait.

(Mohor Jenő)

98/235

VERHO, Seppo: Kirjastotilastot 1997. Lainaus laskussa = Kirjastolehti. 91.vuo. 1998. 4.no. 138-142.p.

Könyvtári statisztika 1997 – finn közművelődési könyvtárak

Közművelődési könyvtár; Statisztika [forma]

Megállt a könyvtárhasználatnak a gazdasági válság (1991-1995) idején regisztrált emelkedése, sőt 1997-ben bizonyos csökkenést tapasztalhatunk. A kölcsönzést tekintve ez 2%-os 1996-hoz viszonyítva (20 db/lakos), a könyvtárlátogatás gyakoriságát nézve pedig 1%-os (12,6 alkalom/lakos). A csökkenés részben összefügg a munkanélküliség mérséklődésével.

A könyvtárak egy lakosra jutó kiadásai 3,8%-kal növekedtek, ám erőtartalékaik még mindig messze vannak a válságot megelőző szinttől. Kis mértékben folytatódik a munkaerő csökkenése, az új beszerzések pedig még mindig ötödével kevesebbek, mint voltak az évtized elején, noha az elmúlt évihez képest 5%-kal nőttek a beszerzési keretek.

Emelkedett – 0,5%-kal – a gyarapításnak a könyvtár összkiadásaihoz viszonyított aránya is.

Nem derül ki a statisztikából az automatizálásra és az internetes szolgáltatásokra fordított kiadások aránya. Az „Információs Ház” projekt statisztikai felméréséből azonban kiviláglik, hogy a települések (önálló) könyvtárainak 80%-a rendelkezik Internet-kapcsolatokkal, illetőleg van ennek bevezetési stádiumában.

Továbbra is szűkül a szolgáltató hálózat. A könyvtárak száma 1,5, a bibliobuszoké és megállóhelyeiké 1%-kal csökkent. E csökkentéssel viszont a nyitvatartási időt sikerült szinten tartani, sőt 0,2%-kal emelkedett is.

Erőteljesen növekszik a különbség a könyvtárak között a települések gazdasági helyzete, teherbíró-képessége szerint. Az egy lakosra jutó legkisebb felhasznált összeg 112, a legnagyobb pedig 543 FIM volt 1997-ben, a kölcsönzött könyvek száma pedig 6, illetve 41.

A statisztikai adatok a lap 140-142. oldalán olvashatók. A könyvtárankénti részletes adatok megtalálhatók a <http://www.fla.fi/kirjastolehti/faktat/> címen.

(Sz. Nagy Lajos)

98/236

ZUMER, Maja – NOVLIJAN, Silva: Public libraries in the transition society of Slovenia = Libri. 47.vol. 1997. 4.no. 251-255.p.

Közművelődési könyvtárak a változó szlovén társadalomban

Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

Az ún. átmeneti társadalmakban élő lakosságnak az átlagosnál több információra van szüksége a lépéstartáshoz. Ezeknek az információknak a biztosítása a könyvtárak feladata. A szlovéniai közkönyvtárak aránylag jól szervezettek, néhány közülük már sikeresen alkalmazkodott a társadalmi változásokhoz, de mindegyik könyvtárnak ki kellene bővítenie a hagyományos kulturális szerepét, és információs központtá kellene válnia. A cikk a közkönyvtárak új feladatait tárgyalja, és – munkaszervezeti szempontból – egy információszolgáltatási modellt is bemutat. Részletesen ismerteti a jelenlegi szlovéniai helyzetet és a jövő terveit.

(Autoref.)

Lásd még 231, 273, 283, 285, 292, 294

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Általános kérdések

98/237

LEE, Sul H. [ed.]: Economics of digital information: collection, storage and delivery = J.Lib. Adm. 24.vol. 1997. 4.no. 1-109.p.

Gazdálkodás a digitális információkkal: gyűjtésük, tárolásuk, szolgáltatásuk. (Tematikus szám, 8 közlemény; a hasonló című konferencia – Oklahoma City, 1997. márc. 6-7. – előadásai)

Alakfelismerés; Állománygyarapítás; Dokumentum-gépi információhordozón; Együttműködés -belföldi;